

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТЕОРІЙ «ХАРТЛЕНДУ» і «МІЖМОР'Я»

*І. Поліщук, доктор політичних наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Війна РФ проти України істотно актуалізувала питання про колективну безпеку цивілізованих країн у протистоянні варварській фашистській Росії. На мій погляд, у цьому зв'язку значно актуалізувалися геополітичні теорії «Хартленду» та «Міжмор'я». Теорія Хартленду (від англ. Heartland – «серцевинна земля»), що з'явилася в геополітичному дискурсі майже сто років тому, до цього часу є основою багатьох зовнішньополітичних стратегій. Засновником теорії Хартленду був Х. Маккіндер, який обґрунтовував залежність геополітичної ситуації від фізико-географічних умов певної країни. У праці «Демократичні ідеали і реальність» (1919 р.) він концептуалізував поняття Хартленду як своєрідної географічної вісі історії. Термін «Хартленд» позначав особливий Євразійський регіон. Зазначимо, що поняття Хартленду є штучно створеним конструктом для геополітичної концептуалізації політичних реалій. Саме тому кордони Хартленду не були чітко окреслені. Згодом, доопрацьовуючи власну концепцію, Х. Маккіндер зазначив, що «Хартленд – це північна і внутрішня частина Євразії. Він простягнувся на південь від арктичного побережжя до серединних пустель, і широкий перешийок між Балтійським і Чорним морями утворює його західні межі» [1]. На його думку, Хартленд є величезною природною фортецею на землі.

Отже, у сучасному геополітичному дискурсі існують різні версії місця Хартленду на карті світу. Разом з тим, територію України відносять до «серця»

землі. В окремих геополітичних концепціях лінія зіткнення Хартленду і Римленду проходить по українській території. Це пояснює надмірну увагу до України зі сторони всіх великих геополітичних гравців.

Слід розуміти, що битва за Хартленд вічна. Звернемося до Х. Маккіндера, який сформулював відомі максимуми: 1) Хто контролює Східну Європу, той керує Хартлендом; 2) Хто контролює Хартленд, той керує Світовим островом (тобто Євразією і Африкою); 3) Хто контролює Світовий острів, той керує світом [1]. Х. Маккіндер надавав великого значення Східній Європі – «стратегічному Хартленду» з басейнами Чорного і Балтійського морів. Саме в цьому місці розташована т. зв. «осьова держава», щодо якої було сформульовано наведену максиму Х. Маккіндера. Тобто, і територію Польщі, і територію України можна віднести до зони «стратегічного Хартленду». Х. Маккіндер пропонував «ідею створення бар'єра з нових країн Східної Європи з метою запобігання об'єднання сил «стратегічного Хартленду» та Східного Хартленду (Німеччини та Росії)». У контексті цієї теорії вважали, що для збереження геополітичного балансу сил в Європі постає необхідність формування буферної зони незалежних держав між Німеччиною та Росією. Ця ідея була втілена у 1919–20-му роках завдяки рішенням Версальської (Паризької) мирної конференції.

Цікавою була позиція Х. Маккіндера щодо України та Польщі. У січні 1920 р. він звернувся з меморандумом до прем'єр-міністра Великобританії Ллойда Джорджа, у якому «постулював побудову політичного блоку на території так званого Міжмор'я, куди входять Польща, Україна, Білорусь» [1].

Слід зазначити, що в Україні та Польщі є багато потужних ідей, історичних фактів, подій, особистостей, на основі яких можна формувати стратегії ефективної співпраці. Це, наприклад, ідея Міжмор'я (Intermarium). Це постать визначної особистості – Папи Римського Іоанна Павла II, діяльність котрого постійно була спрямована на польсько-українське порозуміння. Вважаючи християнство конститутивним чинником Європи (як спільний знаменник самовизначення європейців), Іоанн Павло II називав Україну «прикордонням та брамою між Сходом та Заходом», оскільки на українській території відбулося схрещення різних культур. Саме на українській землі, – зазначав він, – церква дихає «двома легенями східної та західної традицій» [2, с.135].

Доречно пригадати спільні польсько-українські перемоги. Наприклад, 15 серпня 1920 р. відбувся переможний прорив у Варшавській битві, що увійшла в історію під назвою «Диво над Віслою». У цій битві поляки разом з українцями врятували Європу від більшовиків. Юзеф Пілсудський характеризував союз між поляками та українцями так: «Йде боротьба за нашу і вашу свободу проти спільного ворога. Я впевнений, що розуміння між Українською і Польською

республіками принесе славу й добробут обом народам. ... Від імені Польщі проголошую: «Хай живе вільна Україна!» [2, с.137].

Загалом, концепція Хартленду тісно корелювала з ідеями концепції Балто-Чорноморського союзу, яка сьогодні – в умовах російсько-української війни – набула значної актуальності. Майбутнє – за об'єднанням України та Польщі в регіональний союз, яким буде втілена давня ідея Балто-Чорноморського альянсу (Міжмор'я) з метою збереження геополітичного балансу сил в Європі.

Список використаних джерел

1. Маккіндер Х. Круглая земля и обретеніе мира. *Космополіс. Зима 2006–2007.* № 2 (16). С. 56–69. URL: http://www.pseudology.org/state/Makinder_KruglayaZemlya_i_obretenie_mira2.pdf. (1fnf pdthtyyz 10.04.2024).
2. Моджеєвські А. Про європейську сутність України у вченні Папи Римського Івана Павла II. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: зб. наук. статей.* Чернівці : Рута, 2008. Т. 17–18. С. 132–137.